

УДК 72.03:711.28

Юрій Пшеничний

ЗАБУДОВА ДУБЕНСЬКИХ СПАСО-ПРЕОБРАЖЕНСЬКОГО І ХРЕСТОВОЗДВИЖЕНСЬКОГО МОНАСТИРІВ ЗА ОПИСОМ 1769 Р.

У статті розглядаються і публікуються описи будівель Спасо-Преображенського та Хрестовоздвиженського монастирів у м. Дубно, складені у 1769 р. Вони дозволяють досліджувати планувальну структуру, характер та архітектурні особливості монастирської забудови.

Ключові слова: монастир, будівля, опис.

Функціонування монастирів неможливо уявити без комплексу храмових, житлових і господарських будівель. Кожен із осередків відрізняється особливостями планувальної і будівельної структури, адаптованими до конкретних топографічних умов. Важливим чинником, який визначав рівень розбудови монастирів, був їх ієрархічний статус. Проте в цьому випадку інтерес до дослідження монастирських комплексів, зокрема і з точки зору їхнього архітектурно-планувального ансамблю, викликаний важливим місцем дубенських монастирів в історії Волині, а також для Дубна, у якому в XVII–XVIII ст. діяли Спасо-Преображенський, Хрестовоздвиженський, Свято-Вознесенський (Підборецький) і Різдво-Богородичний (Страклівський) монастири. Важливе місце обидві обителі посідали раніше в житті і суспільно-релігійній діяльності князів Острозьких. Зокрема, досі в історіографії зберігаються різні погляди на те, який із цих монастирів князь Василь-Костянтин Острозький відвідував для молитви в першу седмицю Чотиридесятниці [8, с. 112; 12, с. 869]. Проте, немає сумнівів, що на обидва монастири було покладене відповідальне завдання укріплювати позиції православ'я в канонічних формах існування чернечих общин. Це виражалось, зокрема, у діяльності зосередженого довкола них релігійно-культурного осередку, при якому вівся переклад Святого Письма і написання богословських творів, зберігалаась немала книгоzbірня. При обителях перебували відомі православні діячі свого часу, як Іов Желізо, ієромонах Віталій, Іван Вишенський, ігумен Василій та інші, які брали активну участь в антиунійних заходах [8, с. 110–112].

Видатна релігійна роль Спасо-Преображенського і Хрестовоздвиженського монастирів, як і їх просвітницька діяльність, уже неодноразово ставали предметом уваги дослідників [3, с. 128–135, 139–155; 5, с. 674–675]. Проте важливим залишається розкриття їхнього функціонування, вираженого в конкретному архітектурно-планувальному комплексі споруд, який займав стало просторове положення відносно природних умов та міського осередку. Описи чи інвентарі в цьому відношенні дозволяють роздивитися середовище монастиря, так би мовити, із середини його замкненого у фізичному і сакральному розумінні середовища. Звичайно, повнота такого розгляду залежить від інформативності самих джерел. У цьому сенсі доречно згадати інвентарі Спасо-Преображенського (1731 р.) і Хрестовоздвиженського (1739 р.) монастирів, опубліковані свого часу В. Пероговським [9, с. 1450–1453; 10, с. 1547–1548], які в дуже лаконічній формі відображають їх забудову та речове наповнення. З огляду на це, припускаємо, що публікатор скротив оригінальні тексти, а тому актуальним завданням залишається пошук джерела, з яким працював дослідник. За таких умов запропонованій до публікації в цій статті опис 1769 р. (Додаток 1) [13] на разі найбільш повно розкриває питання, пов'язані з характером і архітектурними особливостями монастирської забудови.

Висвітлення структури та речового наповнення конкретних релігійних осередків за допомогою публікації інвентарних описів чи візит відоме в історіографії. Зокрема, ще Якуб Гофман у 1935 р. опубліковував частину візит 1717 і 1726 рр. парафіяльного костелу містечка Птича [14]. У наш час публікації інвентарів Дерманського монастиря XVI–XVII ст. здійснили Т. Гуцаленко [4] та В. Луц [6]. Крім того, В. Луц опублікував опис Свято-Троїцького монастиря 1862 р. у Межиріччі Острозькому [7]. В. Александровичем здійснено публікацію та аналіз інвентаря Степанського монастиря 1627 р. [1]. Дослідником було частково опубліковано візити парафі-

яльного костелу Дубна 1799, 1810, 1814 та 1816 рр. [11]. Відомості інвентарів неодноразово за-лучалися дослідниками до відтворення історії релігійних осередків на Волині [2].

Новизна дослідження визначається виявленням на основі опису 1769 р. раніше невідомих аспектів призначення забудови Спасо-Преображенського і Хрестовоздвиженського монастирів. Мета нашого дослідження полягає в залученні до наукового обігу джерела, яке здатне проілюструвати архітектурно-планувальну структуру монастирів. Крім того, описи містять широкий спектр відомостей про мистецько-речове наповнення обох осередків, які у зв'язку із великим обсягом не включені в матеріал цієї статті.

Описи розпочинаються з визначення місцезнаходження монастирів на островах. При цьому, якщо до Спасо-Преображенського монастиря вів міст, то до Хрестовоздвиженського дістатися можна було лише човном. Загальна планувальна ситуація забудови поблизу Спасо-Преображенського монастиря цікава з тієї точки зору, що всі будівлі тут були розташовані досить тісно, адже площа острова складає лише 0,8 га. Поруч із церквою і келіями монастиря знаходилася група господарських будівель: шпихлір, спіжарня, велика стайні з возовнею, менша стайні, кухня. Вони використовувались для зберігання харчових запасів, зокрема збіжжя чи борошна, сільськогосподарського реманенту, а стайні, очевидно, для утримання коней, яких використовували для перевезень. Судячи з відсутності згадки про хлів чи обору, як і курників, немає підстав, щоб визначати утримання на території монастиря великої та малої рогатої худоби, а також птиці. Невелика кількість господарських будівель на самій території обителі схиляє до думки, що такими справами, як поповнення продовольством, зокрема виїзд кіньми для помолу борошна, приготування трапези, можливо й землеробськими роботами за межами монастиря, займалися самі ченці, що зрештою узгоджувалося би з моральним обов'язком фізичної праці для забезпечення общини.

Житлові будівлі представлени будинком настоятеля (*rezydencyu opacka*), будинком священика (*rezydencyu wikaryiska*) і келіями. Перші два будинки, збудовані з дерева, були від подвір'я потиньковані глиною, мали сіни, по дві кімнати і кахельні печі. Будівля муріваних келій включала в себе коридор, який не мав стелі чи склепіння, а разом із усією будівлею був покритий спільним гонтовим дахом. Він вів до чотирьох кімнат келій, у кожній із яких була кахельна піч, але серед них виділялась за розмірами келія в північній частині всієї будівлі (*od roga wikaryiskiej rezydencji*), яка мала два вікна, решта ж – по одному. Від цього боку келій були сполучені дверима з будинком священика, на той час забитими. Крім того, значну частину будівлі келій (судячи з опису південну – прим. авт.) займав *refektarz* (в середньовічних монастирях велике приміщення, що виконувало роль трапезної), який мав два вікна, зелену кахельну піч, шафи і великий стіл. Під келіями знаходився муріваний погріб (*sklep*) на три відділення.

Щодо мурованої церкви, то автор опису відзначав, що вона була збудована за князів Острозьких, мав прибудовану дерев'яну крухту з окремим входом, малий купол із хрестом, який був оточений дашком, підтримуваним баласинами. Ще два менших хрести знаходилися на протилежних краях даху. Цікавою особливістю внутрішнього оздоблення церкви була дерев'яна підлога, викладена *in forma kostki*, їмовірно, з декоративною метою.

Хрестовоздвиженський монастир зафіксований у описі на прикладі трьох, очевидно, єдиних на той час збережених чи вартих уваги будівель: церкви, житлового будинку (*rumek czyli rezydencyu zakonnica*) і кухні. Дерев'яна невелика церква стояла на підвищенні острова, і була збудована, як зазначається, за князів Острозьких. Вона мала стіну, від подвір'я кожуховану гонтами, і так само гонтами покритий дах з однією банею і залізним хрестом. Житловий будинок, розташований неподалік церкви, був на час складання опису в новому стані. Про його недавню побудову чи ремонт свідчить наявність обклесних чимось на зразок шпалер стін кімнати, мальованих квітчастими візерунками. Так само поклесними були і стіни алькеру у цьому будинку. У Спасо-Преображенському монастирі поклесні і мальовані зсередини стіни мав лише будинок священика.

Більшість господарських і житлових будівель монастирів були збудовані з обтесаних брусів (*drzewa ciosanego*) чи дощок (*drzewa tartego*). Муріваними названі лише церква, келії і кухня Спасо-Преображенського монастиря. Натомість дерев'яна пекарня Хрестовоздвиженського монастиря мала сіни, плетені з хмизу. Її зазначена в описі давність знаходить вияв у тому, що стара кахельна піч після ремонту була обмазана глиною. Крім того, це єдина з усіх будівель, що була покрита соломою. Примітною особливістю будинків настоятеля і священика Спасо-Преображенського монастиря були стіни, потиньковані від двору глиною, а лазня тут стояла на палях на воді.

У підсумку можна бачити, що описи дають уявлення про планування монастирських дворів та зокрема – окремих споруд, їхні архітектурні особливості. Простежуються поєднання різних варіантів конструкцій будинків, а також підходи у практичному й естетичному оформленні їхніх інтер'єрів і екстер'єрів, що дозволяє побачити прояви існуючої до того часу народної будівельної традиції в одному місті.

Додаток 1

Opisanie klasztoru dubieńskiego ze wszeskiem sprzedetem y zabudowaniem uczynione w czasie przekazania onego w kierowanie i rozporządzenie księdza Jazona Owiukiewicza.

Roku 1769 d. 7 9bris.

Brama

Klasztor dubienski stoi na kępie ma przyjazd od miasta przez most y brame, która ta brama, ze srodku od miasta jutrowana tarcicami hyblowanemi¹ przyozdobiona gankiem y facyałką². W tej bramie wrota duze pojedyncze na biegunie, mające tarcice przybite ufnalami zelaznemi y furtka na zawiasach zelaznych z klamką y z zaszczepką zelazną. Na wierzchu zas tej bramy dzwonica, gdzie się znajduje dzwonów in № pięć, a szosty przy furtce. Dach u tej bramy ogrągły gątami pokryty, mając na wierzchu kopułką y krzyz zelazny.

Szpieklerz

Przeszedłszy tej brame a w lewą stronę wziwszy się niedaleko stoi szpieklerzyk na dwie kondygancye budowany z przygalerką z drzewa ciosanego, do którego wspodzie drzwi na zawiasach z zaszczepką y skoblem zelaznym tudzież zamkiem wewnętrznym. Wszudłszy we środek owego szpieklerzuka będę drzwi po lewej stronie, na biegunie do komórki. Na drugiej zas kondygancji także szpieklerzyk, do którego drzwi na zawiasach z zaszczepką y skoblem zelaznym. Cały tedy ten szpieklerzyk jak jest opisem gątami pokryty.

Staynia

Mało co opodal od tego szpieklerzyka staynia nowa uraz z wozownią z drzewa tartego zabudowana cała gątami pokryta y porządną z pomostem drewnianym z jasłami y zlobami, do której drzwi podwojnę na biegunach z tarcie jakożez y do wozownię dzwie na biegunach podwojne y cała pomostem drewnianym wyscielona.

Łazienka

W rogu tej stayni czyli wozowni na wodzie stoi na palach łazienka z drewna ciosanego jeszcze dobra tylko ze bez pieca cała pokryta gątami.

Stajenka

Od tej łazienki idąc ku cerkwi stoi stajenka z dybow budowana, pokryta gątami mająca drzwi duże jedne pojedyncze na biegunie przy zaszczepce y skoblu zelaznym, a druge niewielkie także na biegunie.

Szpizareńka

Opođał od tej stayni nad ścieżką idacą ku kuchni stoi komóreczka ad proieus szpizareńka niewielka z drzewa ciosanego budowana y pokryta gątami do której drzwi na zawiasach z zaszczepką y skoblem zelaznym...

Rezydencya Opacka

Po prawej zas stronie tej pomienionej bramy niedaleko stoi rezydencya opacka drzewiana z podwórza glina otynkowana, frątem niby do miasta stojaca do której wstęp przez sionki niewielkie w których to sionkach drzwi y z podwórza przeciwnych sobie na zawiasach z klamkami y zaszczepkami stolarskiej roboty dwoje y kominów murowanych y tynkowanych nad dach wyprowadzonych dwa.

Pierwsze pokój

W tych sionkach będąc, a chcąc do pierwszych pokojów potrzeba się obrocie w prawę stronę y drzwi co po prawej stronie w sionkach znajdują się sq³ do pierwszy izby opackiej, a te na zawiasach z klamką y zaszczepką tu dziez zamkiem wewnętrznym slusarskim, a tak do tej wszedły izby obaczysz ściany hyblowane, podłogę drewnianą, piękną, okien taflowych w ołów oprawnych z kwatyrami podwoynemi na zawiaskach zelaznych z kruczkami z podwórza okiennicami także na zewiasach przymykających się in № dvi, stoł stolarski, piec kaflowy poliwany z kominkiem murowanym tynkowanym y szafke, przy proga z drzwiczkami, pojedynczowemi przy kratce drewnianej y zameczku unętrzny.

¹ Так у тексті, має бути – i.

² Так у тексті.

³ Так у тексті.

Z tej izby sę drzwi pojedyncze stolarskie na zawiasach z klamką y zaszczepką do alkierza, któryne to alkierz ma ściany hyblowane, podłoga drewnianą, okno jedno taflowe w ołów oprawne zamykające się okiennicą z podwórza na zawiasach zelaznych. W tym alkierzu po lewej stronie sę drzwi do garderobki na zawiasach z klamką do której garderopce podłoga drewniana okno jedno w ołów oprawne, okiennicą z podwórza na zawiasach zelaznych zamykające się w której szafa podwojna ze szkłem, którego to szkła wiele się znajduje... Z tej zas garderopki drzwi na zawiasach zelaznych przy zaszczepce na galerkę.

Pokój Przeciwne.

Opisawszy pokój pierwszy opackę wracam się znowu do owych sionek w których po lewej stronie sę druge drzwi na zawiasach zelaznych z zamkiem wnetrznym do przeciwnych pokojów, gdzy wszedlzy w pierwszej izbie ściany hyblowane, podłoga drewniana, piec kaflowy zuły z kominkiem murowanym. Okien dwie taflowych w ołów oprawnych z kwaterami podwójnemi zamykającymi okiennicami na zawiasach zelaznych z podwórza. Z tej izby się drzwe stolarskiej roboty na zawiasach zelaznych z zaszczepką do alkierza w którym alkierz podłoga drewniana okien dwie taflowych z podwórza okiennicami na zawiasach zamykajacych się. Z tego alkierza po prawej stronie idę drwi na zawiasach do komórki w której komórce okno jedno taflowe okiennicą na zawiasach zamykajace się y podłogę z tarciem drewnianą. Z tej komórki drzwi na zawiasach z zaszczepką y klamką na galerke przy których to drzwiach w owej galerce schody na gurę przymykajace się drzwiczkami na zawiasach y zaszepką przy skoblu. Na której to gurze znajduje się officynka, do tej officynki drzwi na zawiasach z klamką, a w niej okien dwie. Jedno okno szkła niema tylko same ramy, a drugę szkła taflowego całe. Ta tedy cała rezydencya opacka jak iest opisana gątemi pokryta.

Rezydencya Wikaryiska

Wyszedłszy z tej rezydencji opackiej a idąc ku rezydencjom klasztornym stoi rezydencya wikaryiska frątem do cerkwi drewniane z podwórze gliną otynkowana, pokryta gątami y mająca komunikacyja z klasztorem. Do tej rezydencji wchodzyc przez ganek, drzwe do sieni pojedyncze na zawiasach z zaszczepką, przeciwko których druge drzwe takze na zawiasach na galerę⁴. W tych sieniach bedąc po prawej stronie sę drzwi na zawiasach z zamkiem wnetrznym do izby pierwsze, która to izba ma ściany wyklejanę y malowanę, piec kaflowy z komienkiem murowanym, podłoge drewnianę. Okien trzy szkła taflowego okiennicami z podwórza zamykajacych się. Stoł stolarskiej roboty, ławek dwie y krzesło jedne. Tudem szafa troche farbowana, które w gurze ma drzwiczki pojedyncze z kratka drewniana przy zamczeku⁵ popsułym. Z tej izby drzwe do alkierza na zawiasach z zamkiem wnetrznym z zaszczepką. Któryne to alkierz ma ściany malowane, podłoge drewniana. Okno jedno taflowe w drzewo oprawne. Okiennica z podwórza na zawiasach zamikajace się. Z tego alkierza drzwe na zawiasach do garderopki, która to garderopka ma ściany hyblowane, okno jedno taflowe w drzewo oprawne z okiennicą na zawiasach z podwórza y drzwej dwoje na zawiasach, jedne na galerkę, a druge do izby pierwszej...

Przeciwna izdebka

Po lewej zas stronie w owych sieniach drzwe na zewiasach do izdebbki przeciwnej, w której nikt mieszkać nie moze bo w caly zapuszczona, rzeczy tylko gdzie niektore konserwowane bywają.... W tej izdebce okien taflowych dwie w drzewo oprawnych. Drzwe po lewej stronie do celi murowanej zakoniczej na zawiasach zelaznych prorszas zabite.

Rezydencya Klasztorna

Wyszedłszy z rezydencji wikaryjskiej będzie niby od rogu owej przeciwnej izby zaczynać się mur cel klasztornych, których jest wszystkich in № 4. Te cele mają kurytarz drewniany bez sciel i y sklepienia, pokryty razem z celami gątami na którym kurytarzu ob ornamentiūm okna dwie taflowe w drzewo oprawne znajdują się. Te cele kazde ma drzwe stolarskie na zawiasach z zamkami wnetrzemi⁶ y zaszczepkami y piece kaflowe, ale co okien to niektore y po dwie maja bo ta cel w te zaraz od roga wikaryjskiej rezydencji zaczyna się ma okien dwie taflowych y jest w sobie obszerna y ma szafę w framudze z dwoma drzwiczkami. Druga cel w koło niej ma okno jedno z kratą zelazną y szafę takze w framudze z dwoma drzwiczkami, a zas trzecia y czwarta ma po jednym oknie taflowym przy który ide zaraz refektarz murowany, mający drzwi od korytarza na zawiasach zelaznych z zamkiem wnetrznym, w którym okien dwie szkła taflowego, piece kaflowy żielony szafa duza podwójna, stoł duzy y inne rzeczy...

Kuchnia

Z tego refektarza okno do kuchni y wrogu drzwe na zawiasach z klamką y zaszepką do izbebbki kuchienne. Ta kuchnia murowana z kominem murowanym, która ma okno jedno szkła taflowego, szafka

⁴ Tak y tekscie, mać buty – na galerkę.

⁵ Tak y tekscie, mać buty – zamczeku.

⁶ Tak y tekscie, mać buty – wewnętrzniem.

za pojedynkowemi drzwiczkami y drzwi dwoje na zawiasach jedne od podworza przy klamce, a drugie do izdebki w której izdebce piec kaflowy okno jedne taflowe, szafka w framudze z pojedynkowemi drzwiczkami.

Sklep

Pod temiz celami w ziemi murowany znajduje się sklep na trzy dzielący i się sklepiki, do którego prostep przez szyie murowana y komórka drzewianą nad te szyią będąca iz tedy trzy sklepiki kazdy ma drzwi na zawiasach z zaszczepkami y skobłami.

Cerkiew

Cerkiew dubieńska miedzy tym zabudowaniem zwyz opisanym stoi posrodku murowana y założona przez JO. Xięzat Ostrogskich⁷ sub_titulo Smi Salvatoris z przyłączana inpost do tej cerkwi kruchta drewniana. Ta cerkiew gątami pokryta z kopułka jedną posrodku cerkwi, która kopułka około otoczona gankiem z balasikow malowanymi z trzema krzuzami⁸ zelaznemi, dwoma po rogach, a trzecim duzym na kopule y z dwoma facyatami z tarcie robinem i gondami malowanemi intus zas sklepiona murem, podłoga alias poszedzku w niej drewniana in forma kostki, okien duzych w drzewo oprawnych № pięć drzwi dwoje – jedne do samej cerkwi debową na trzech zawiasach zelaznych z zamkiem unetrznym yogniwem zelaznym do kłódki, druge do kruchty na dwóch zawiasach z zamkiem wnetrznym y zaszczepkami.

Browar

Browar za mostem na drugiej stronie stawu z drzewa ciosanego zabudowany y pokryty cescia gątami, cescie dranicami ze słodowniejszej y izdebka w którym to browarze piecow z cegły murowanych trzy, drzwi czworą na biegunach z których jedne drzwi z zaszczepką y zasuwką zelezną.

Opisanie Cerkwi S Krzyskiey ze wszeskim sprzetem y zabudowaniem uczynione roku 1769 d. 7 9bris.

Piekarnia

Cerkiew świętokrzycza stoi na kempie troche obszirnej, zarosły drzewem rodzajnym y nierodzajnym. Ma przyjazd lódzią, gdzie przy samym brzegu wysiadany stoi piekarnia stara z drzewa ciosanego budowana y słoma pokryta do której sieni zaplecione z crstu. W tej piekarni piecow dwajeden krzyzowy, a drugi kaflowy stary, glina otynkowany. Okien szkła ordynarjnego małych w drzewo oprawnych dwie, stoł prosty y lawek dwie.

Cerkiew

Od tej niadaleko piekarni na wozgurku stoi cerkiew fundowana y założona przez JO. Xięzat Ostrogskich sub titulo Exaltionis Sancto Cruca cała drewniana koszuchowana z podwórku gątami, mająca dach gątami pokryty, przy jedne kupulce na której krzyz zelazny. Do tej cerkwi drzwi duże. Jedne na dwóch zawiasach zelaznych z zamkiem wnetrznym, okien w ołów oprawnych trzy, a w drzewo dwie, kratkie z balasikow toczonych zamiast^[9] w górze ma dowole osadzony krzyz z wyrezeniem męki Pańskiej.

Rumek czyli Rezydencya Zakonnicyca

Malo co o podal od tej cerkwi stoi rezydencya zakonicza z drzewa w sklut^[10] ciosanego zabudowana y gątami pokryta, jeszcze nowa do której to rezydencyi wstęp przez sieni, mające drzwi na zawiasach zelaznych z klamką y zaszczepką. Z tych sieni drwi do izby na zawiasach zelaznych z klamką y zaszczepką w której to izby ściany wyklejane y malowane wrózne floresy obrazów na teblaturze malowanych trzy. Okien taflowych we drzewo oprawnych dwie, piec kaflowy z kominkiem murowanym, stoł y tapczan. Z tej izby drzwi do alkierza także na zawiasach zelaznych z klamką, który to alkierz ma ściany wyklejane y malowane tudzież okno jedno szkła taflowego w drzewo oprawne.

Список використаних джерел і літератури:

1. Александрович В. Інвентар Степанського Михайлівського монастиря 1627 року / В. Александрович // Український археографічний щорічник. – К., 2006. – Вип. 10/11. – С. 423–449.
2. Атаманенко В. Б. Маєткове забезпечення православної церкви Волині в другій половині XVI – першій половині XVII ст. / В. Б. Атаманенко // Минуле і сучасне Волині та Полісся : Свято-Троїцький собор в історії Луцька та Волині. – Луцьк, 2005. – С. 57–68.
3. Горін С. Монастирі Луцько-Острозької єпархії кінця XV – середини XVII ст. : функціонування і місце у волинському соціумі / С. Горін. – К. : ВД «Киево-Могилянська академія», 2012. – 560 с.

⁷ Так у тексті, має бути – *książęt Ostrogskich*.

⁸ Так у тексті, має бути – *krzyzami*.

⁹ Важче для відчитання слово, можливо – *theisuszsu*.

¹⁰ Sklut – за словником W. Doroszewskiego – *topór z szerokim ostreżem i małym toporzyskiem*, а виходячи зі змісту і дерево оброблене такою сокирою, як теслярським знаряддям, очевидно, квадратні в перерізі балки.

4. Гуцаленко Т. Три найдавніші інвентарі Дерманського монастиря / Т. Гуцаленко // Лавра. – 2000. – № 2. – С. 49–51.
5. Довбіщенко М. В. Волинська шляхта у релігійних рухах кінця XVI – першої половини XVII ст. / М. В. Довбіщенко. – К. : ПП Сергійчук М. І., 2008. – 882 с.
6. Луць В. Д. Інвентарні описи Дерманського монастиря XVI–XVII ст. в науковому доробку Володимира Вуйцика / В. Д. Луць // Волинська ікона : дослідження та реставрація : матеріали Х міжнар. наук. конф. м. Луцьк, 17–19 верес. 2003 р. : наук. зб. – Луцьк, 2003. – Вип. 10. – С. 164–168.
7. Луць В. Д. Опис Троїцького монастиря у Межирічі Острозькому 1862 року / В. Д. Луць // Пам'ятки сакрального мистецтва Волині : матеріали VIII міжнар. наук. конф. Луцьк, 13–14 груд. 2001 р. : наук. зб. – Луцьк, 2001. – Вип. 8. – С. 122–134.
8. Мицько І. Дубенський релігійно-культурний осередок / І. Мицько // Острозька академія XVI–XVII ст. ; [Енциклопедія]. – Острог, 2010. – С. 110–112.
9. Пероговский В. Бывшие православные монастыри в г. Дубне Волынской губернии, основанные князьями Острожскими / В. Пероговский // Волынские епархиальные ведомости. – Почаев : В типографии Почаевской Лавры, 1880. – № 32. – С. 1438–1453.
10. Пероговский В. Бывшие православные монастыри в г. Дубне Волынской губернии, основанные князьями Острожскими / В. Пероговский // Волынские епархиальные ведомости. – Почаев : В типографии Почаевской Лавры, 1880. – № 34. – С. 1537–1554.
11. Пшеничний Ю. Топографія та опис католицької парафіяльної забудови у Дубні в кінці XVIII – на початку XIX ст. / Ю. Пшеничний // Архітектурна спадщина Волині. Збір. наук. праць. – Рівне, 2014. – С. 82–91.
12. Ульяновський В. Князь Василь-Острозький: історичний портрет у галереї предків та нащадків / В. Ульяновський. – К. : Простір, 2012. – 1370 с. : 40 іл.
13. Центральний державний історичний архів України в м. Києві, ф. 2092, оп. 1, од. зб. 12. Опис Дубенського монастиря із всіма будівлями і майном в час передачі його в управління і розпорядження ксьонду Язону Овсяковичу – Дубенському вікарію, 16 арк.
14. Księga wizyt kościoła parafialnego w Ptuczy powiatu dubieńskiego; [wydał J. Hoffman] // Rocznik Wołyński. – 1935. – T. 4. – S. 157–176.

Стаття надійшла до редколегії 22.01.2016

**Юрий Пшеничный
ЗАСТРОЙКА ДУБЕНСКИХ СПАСО-ПРЕОБРАЖЕНСКОГО И КРЕСТОВОЗДВИ-
ЖЕНСКОГО МОНАСТЫРЕЙ ЗА ОПИСАНИЕМ 1769 Г.**

В статье рассматриваются и публикуются описания строений Спасо-Преображенского и Крестовоздвиженского монастырей в г. Дубно, составлены в 1769 г. Они позволяют исследовать планировочную структуру, характер и архитектурные особенности монастырской застройки.

Ключевые слова: монастырь, строение, описание.

Jurij Pshenichnyi

**BUILDINGS OF SPASO-PREOBRAZHENSKY AND KRESTOWOZDWYZHENSKY
MONASTERIES OF DUBNO IN THE DESCRIPTION FROM YEAR 1769**

Spaso-Preobrazhensky and Khrestovozdvyzhensky monasteries of Dubno are one of the oldest in Volyn region. Thanks to the considerable support of princes of Ostrog in the second half of XVI – at the beginning of the XVII century, religious and cultural activity aimed at composing theological texts and translation of the Holy Bible was centered on them.

The key buildings of both monasteries, which are described in the published inventory, are of earlier origin. Namely, the building of the churches is attributed to the princes of Ostrog by the author. Most of the utility buildings, as well as residential units, were in a satisfactory state at the time when the inventory was made. This allows inferring that they were either new-built or repaired. The presence of a big number of utility buildings, which were used for storing tools and provisions, leads to the conclusion that the monks themselves were involved in procurement prior to the XVIII century.

The descriptions contribute to the reproduction of monastery yards' planning and individual buildings in it, particularly their architectural and art peculiarities. Different variants of buildings' construction and approaches to their interior and exterior decorations can be observed, which helps to see some displays of folk construction tradition of one town. Thus, most residential units and utility buildings were made of wood, the bakery of Khrestovozdvyzhensky monastery also had a whitewashed inner porch, the houses of the prior and the priests were plastered with clay and the washhouse was perched on the poles above the water.

Key words: monastery, building, description.